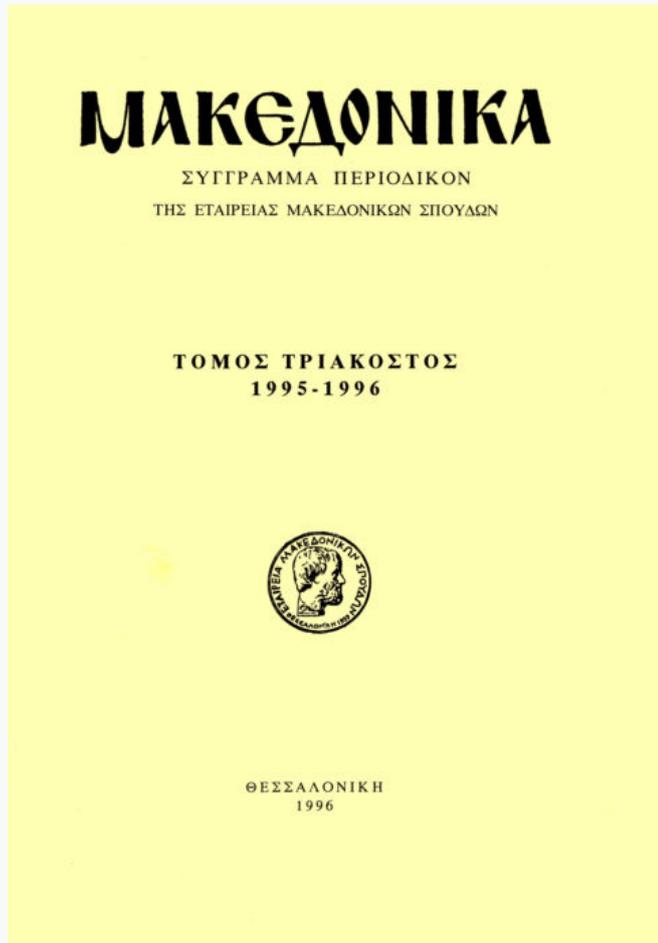


Μακεδονικά

Τόμ. 30, Αρ. 1 (1996)



Γεωργίου Κ. Βουλτσιάδη, Η Προσωπική μέσα από την ιστορία- Τα γεγονότα στην Ανατολική Μακεδονία (1450-1994), ο Μακεδονικός Αγώνας, οι τρεις βουλγαρικές κατοχές- η αντίσταση- ο εμφύλιος

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.255](https://doi.org/10.12681/makedonika.255)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1996). Γεωργίου Κ. Βουλτσιάδη, Η Προσωπική μέσα από την ιστορία- Τα γεγονότα στην Ανατολική Μακεδονία (1450-1994), ο Μακεδονικός Αγώνας, οι τρεις βουλγαρικές κατοχές- η αντίσταση- ο εμφύλιος. *Μακεδονικά*, 30(1), 352-355. <https://doi.org/10.12681/makedonika.255>

Νυμφαίου που από τό 1923 περιήλθε στο έλληνικό δημόσιο και τό 1943 στην Κοινότητα· αναφέρει μάλιστα τό ιστορικό τών ενεργειών τής Κοινότητας γιά τήν απόκτησή του, αλλά και τήν πανίδα και χλωρίδα του, καθώς και τά τοπωνύμιά του.

Ό κ. Ν. Α. Α. μās έδωσε τήν ιστορία ενός από τά πλέον ιστορικά χωριά τής Μακεδονίας, που είναι και ή γενέτειρά του. Μέ τήν πληθωρική παράθεση τών πηγών, μέ τίσ προσωπικές μαρτυρίες του, μέ τήν χρήση τών περισωθέντων άρχείων άνέστηρε έναν ολόκληρο κόσμο: τόν μυθικό κόσμο του Νυμφαίου.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γεωργίου Κ. Βουλτσιάδη, *Ή Προσωτσάνη μέσα από τήν Ίστορία - Τά γεγονότα στην Άνατολική Μακεδονία (1450-1994)*, *Ό Μακεδονικός Άγώνας, Οι τρεις βουλγαρικές κατοχές - Ή Άντίσταση - Ό Έμφύλιος*, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 437

Είναι ευτύχημα που τά τελευταία χρόνια τοπικοί λόγιοι, μέ περισσότερη από τούς λεγομένους ειδικούς διάθεση, ασχολούνται μέ θέματα τής ιστορίας τής τοπικής πατρίδας τους. Έτέοια είναι ή περίπτωση του κ. Γ. Κ. Βουλτσιάδη που συνέθεσε τήν ιστορία τής κομιοπόλεως Προσωτσάνη, γνωστής στον πολύ κόσμο γιά τίσ θυσίες τής κατά τίσ τρεις βουλγαρικές κατοχές που γνώρισε στον αιώνα μας.

Άρχικά ό κ. Γ. Κ. Β. ασχολείται μέ τά άφορώντα στην ίδρυση του οικισμού περιό τό 1450 από βλαχόφωνους Έλληνες, τήν έτυμολογία του όνόματος Πρός-Τσιάν (= τό κοιδούνι), τήν, σύν τῷ χρόνῳ, αύξηση του πληθυσμού μέ τήν άφιξη κατοίκων τών γειτονικών οικισμών Καρλικοβατ, Ρεσίλβοας, Νευροκοπίου. Αιώνες πέρασαν, τρεις και πλέον, και ό οικισμός πορευθήκε ασφαλώς δοκιμαζόμενος όπως όλη ή τουρκοκρατημένη Μακεδονία· στις άρχές του 18ου αι. σημειώνεται μία πληθυσμαική έκρηξη, μέ τήν συρροή Έλλήνων και Τούρκων ασχολουμένων μέ τήν καπνοκαλλιέργεια και τήν άμπελοργία και οι όποιοι είχαν έπωφεληθεί από όρισμένα ευνοϊκά μέτρα τής Πύλης γιά τήν δυνατότητα έλεύθερης διακινήσεως πληθυσμών. Τό 1760 κτίσθηκε και ή εκκλησία τών Ταξιαρχών.

Στό κεφάλαιο Ή Προσωτσάνη κατά τόν 19ο αι. ό συγγρ. αναφέρεται στην οικονομική άνοδό της χάρι στην εργατικότητα τών κατοίκων και τήν ικανή διοίκηση του γνωστού Ίσαμην μπετ των Σερρών. Στην κομιοπολη κυριαρχούσε πλέον τό βλαχόφωνο έλληνικό στοιχείο, ενώ δέν έλειπαν και όρισμένοι βουλγαρόφωνοι μέ ρευστή έθνική συνείδηση, άρκετοί από τούς όποιους, λίγο άργότερα, πέρασαν στην Έξαρχία. Σημαντικός ήταν και ό ρόλος στην ενίσχυση τής εθνικής συνειδήσεως τών κατοίκων του μητροπολίτου Δράμας Γερμανού (1831)· τότε κτίσθηκε και ή εκκλησία τών Εισοδίων τής Θεοτόκου, που κάηκε τό 1949, και τό σχολείο. Στά μέσα του 19ου αι. έμφανίσθηκε και στην Προσωτσάνη και ό Πανολαβισμός, τόν όποιο άντιμετώπισε μέ άγώνες και θυσίες ολόκληρος ό έλληνικός πληθυσμός μέ έπικεφαλής τούς προκρίτους Ν. Λιάμη, Γ. Κ. Βουλτσιάδη, Λεων. Γ. Βουλτσιάδη, Δ. Ι. Βογιατζή, Χρ. Ι. Βογιατζή, Δάδο κ.ά., γιά τούς όποιους ό συγγρ. παρουσιάζει σύντομα βιογραφικά στοιχεία. Ό συγγρ. ασχολείται, κατόπιν, μέ τόν ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878, τήν απόπειρα δολοφονίας του Ν. Λιάμη από τούς έξαρχικούς, τήν συνθήκη του Βερολίνου, τήν άνθιση τών σχολείων και τών συλλόγων στην Προσωτσάνη, όπου λειτουργούσε προ-

τυπο σχολεῖο ἄρρένων καί Παρθεναγωγεῖο, πού συντηροῦνταν ἀπό τήν Φιλόμουσο Ἀδελφότητα «Ἡώς». Ὁ κ. Γ. Β. ἔπισημαίνει τήν πυκνότητα τῶν ἀρχαιοελληνικῶν ὀνομάτων πού ἔδιδαν οἱ Προσωπσιανῶτες, ἑλληνόγλωσσοι, δίγλωσσοι καί τρίγλωσσοι, ἀμυνόμενοι, ἔτσι, κατά τῶν ἐχθρῶν τοῦ Γένους. Στήν συνέχεια παρουσιάζονται οἱ προσπάθειες τῶν Ἐξαρχικῶν στήν Προσωπιάνη, ὁ Μακεδονικός Ἀγῶνας, ἡ ψευδευπανάσταση τοῦ Ἰλντεν, ἡ ἀντίσταση τῶν κατοίκων μέ ἐπικεφαλῆς τόν μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομο Καλαφάτη, πού ὀργάνωσε τόν ἀγῶνα συνεπικουρούμενος ἀπό τοὺς προκρίτους Λεων. Βουλτσιάδη, Ἀδάμου Μακρῆ, Παπαϊωάννη Μακρῆ, Δημ. Α. Μήτσα, Γ. Παπούλη, Κ. Ράγια καί πολλοὺς ἄλλους πού ὀργάνωσαν καί ἔνοπλα τμήματα. Ὁ συγγρ. στό σημεῖο αὐτό παραθέτει μέ λεπτομέρειες τήν ὀργάνωση τῆς Προσωπσιανῆς ἀπό τόν Χρυσόστομο καί τοὺς συνεργάτες του, μεταξύ τῶν ὁποίων, πλῆν τῶν ἀναφερόμενων, διακρίθηκαν καί οἱ Νικήτας Δρακόπουλος, ἀξιοματῆς τῆς Χωροφυλακῆς, καί ὁ καπετάν Τζάρας, πού ἦταν ὁ ἀνθυπολοχαγός, Στρατῆς Σπλιναριδῆς, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀρχικά ὑπηρετήσει ὡς διδάσκαλος στήν Προσωπιάνη. Στό σημεῖο αὐτό ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τήν περίπτωση τριῶν ἡρώων τῆς περιοχῆς, τοῦ Χρ. Βογιατζῆ, τοῦ διγλώσσου Ἀρμεν Κούπτσιου καί τοῦ Βασ. Κομπόκη.

Στό ὄγδοο κεφάλαιο παρουσιάζεται ἡ οικονομική, πολιτιστική καί κοινωνική κίνηση καί ζωὴ στήν κωμόπολη· ὁ κ. Γ. Β. ἀναφέρεται ἐδῶ στήν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, πού εἶναι ἡ βασικὴ ἑνασχόληση τῶν κατοίκων, στό ἐμπόριο, στοὺς συνεταιρισμοὺς, στοὺς καταστηματαρχες, στόν ρόλο τῆς μουσικῆς καί τῆς Φιλομουσίου Ἀδελφότητας «Ἡώς», στήν ζωὴ τοῦ χωριοῦ, στήν κίνηση τοῦ βιβλίου, στίς διασκεδάσεις τῶν κατοίκων, στά ἔθιμα τοῦ γάμου, τῶν ἐορτῶν τῆς Ὁρθοδοξίας, κ.ἄ. Σέ εἰδικό ὑποκεφάλαιο ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τήν πορεία τῶν ἐργασιῶν ἀνεγέσεως τοῦ σχολεῖου, τίς συνδρομές τῶν κατοίκων, τοὺς πρωτεργάτες, τοὺς χορηγοὺς, τήν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κτηρίου· καί φυσικά τοὺς πρῶτους ἐπιστήμονες τῆς Προσωπσιανῆς, πάντα, βεβαίως γιὰ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 20οῦ αἰ.

Ὁ συγγρ. ἐπανερχεται στόν Χρυσόστομο Καλαφάτη καί στόν ἀγῶνα του κατά τῶν Ἐξαρχικῶν, μιλεῖ γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1907, τὴν λύπη τῶν Προσωπσιανῶν πού συνέχισαν ὁμως τὴν ἐπιτυχημένη ἀντίστασή τους κατά Βουλγάρων, ρουμανιζόντων, Τούρκων. Ἀναφέρεται, στήν συνέχεια, στό Σύνταγμα τῶν Νεοτούρκων, στήν ἐπιστροφή τοῦ Χρυσόστομου στήν Δράμα τόν Αὐγούστο τοῦ 1908 καί στήν βραχεία παραμονή του ἐκεῖ, καθώς καί στήν ἐπίσκεψή του στήν κωμόπολη. Ἀκολουθοῦν τὰ σχετικὰ μέ τὴν δευτέρη ἀπομάκρυνση τοῦ ἔθνομάρτυρος μητροπολίτου (ἕθρος τοῦ 1909), τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου σχολεῖου τό ἴδιο ἔτος, τὴν ἀναδιοργάνωση τῶν σχολεῖων.

Στό δέκατο κεφάλαιο ὁ λόγος εἶναι γιὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ὅποτε στόν μητροπολιτικὸ θρόνο τῆς Δράμας ἦταν ὁ μητροπολίτης Ἀγαθάγγελος ὁ Μάγνης πού συνεργάσθηκε μέ τίς τοπικὲς ἐθνικὲς δυνάμεις καθόλη τὴν διάρκεια τῆς ποιμαντορείας του. Ὁ συγγρ. μιλεῖ στό σημεῖο αὐτό γιὰ τοὺς Προσωπσιανῶτες ἀγωνιστὲς τῶν βαλκανικῶν πολέμων, στήν ὑποχώρηση τῶν Τούρκων, στίς ραδιουργίες τῶν Βουλγάρων τοῦ Πανίτσα κατά τῶν Ἑλλήνων καί στίς βουλγαρικὲς ὁμότητες κατά τοῦ τουρκικοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τόν Ὀκτώβριο 1912. Στὰ τέλη Ἰουνίου 1913 οἱ Βούλγαροι ἀποχώρησαν, μετὰ δηλαδή τόν Β΄ Βαλκανικὸ Πόλεμο, καί τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐξιστορεῖ ὁ συγγρ. μέ γλαφυρότητα, ἀλλὰ καί μέ θλίψη, καθώς καταγράφει τὴν ὑποχώρηση τῶν Βουλγάρων, τὴν σύλληψη ἐγκρίτων Προσωπσιανῶν, τίς σφαγὲς στήν Νιγρίτα καί τὸ Δοξάτο καί τὴν ἀπελευθέρωση τῆς κωμοπόλεως.

Στό ἔνατο κεφάλαιο ὁ κ. Β. κάμει λόγο γιὰ τόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο καί τὴν

δεύτερη βουλγαρική κατοχή προηγήθηκε, όμως, ένα διάστημα δημιουργίας με την αύξηση του πληθυσμού της κομοπόλεως από νέους κατοίκους πρόσφυγες από την Άνω Μακεδονία και την Άνατ. Θράκη. Η αφήγηση εδώ γίνεται τραγική με την βουλγαρική εισβολή στα ελληνικά εδάφη την 4/17 Αυγούστου 1916 και την έναρξη της δεύτερης βουλγαρικής κατοχής που συνοδεύθηκε από φόνους, όμηρίες, λεηλασίες, βιασμούς· με άποκορύφωμα τό «παιδομάζωμα», υπό την βουλγαρική έκδοχή του «χριστιανικού άλλτρονισμού». Χρειάστηκε να περάσουν δύο και πλέον δραματικά χρόνια (Αύγ. 1916-Οκτ. 1918) για να άπελευθερωθεί η Άνατ. Μακεδονία και φυσικά και η Προσωπσάνη μετά από την πληρωμή ενός βαρυτάτου φόρου αίματος και θυσιών, λεπτομέρειες των οποίων παραθέτει ο συγγραφέας (σ. 229).

Στό δωδέκατο κεφάλαιο ο λόγος για τήν περίοδο του Μεσοπολέμου (1920-1940), τήν όποία ο συγγρ. χαρακτηρίζει ως χρυσή εποχή για τήν ήρωική κομποπολη· αναφέρονται εδώ οι διαμάχες, κόσμες όπωσδήποτε, δύο κορυφαίων πολιτικών αντιπάλων, του ίατρού Άθαν. Γ. Τριανταφυλλίδη και Γεωργ. Άθ. Παπουλή που διετέλεσαν επί μακρά χρονικά διαστήματα πρόεδροι τής Κοινότητας (τότε) Προσωπσάνης. Άκολουθεί η καταγραφή των γεγονότων τής περιόδου μετά τήν άπελευθέρωση του 1918, τήν συρροή προσφύγων από τήν Μικρά Άσία και τήν Θράκη και έν γενεί τήν μεγάλη προσπάθεια για οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη με τήν αύξηση του κωπνεμπορίου, τήν είσαγωγή του φωτισμού, τήν λειτουργία άλωνιστικών συγκροτημάτων, άλευρομύλων, δικτύου ύδρευσεως, γεωτροήσεων, τήν εμφάνιση του βωβού κινηματογράφου και των χαρτοπαικτικών λωσχών. Άκολούθησε η οικονομική κρίση 1931-1932, η άνάκαμψη και η εθμερία με τήν κατασκευή νέων έργων, αύξηση τής κωπνοπαραγωγής, είσορή χρήματος. Τήν άκμή αυτή διέκοψε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, τήν άτιμόσφαρα του όποιου από τήν άρχή ως τό τέλος δίδει με παραστατικό τρόπο ο συγγρ.: γερμανική κατοχή μιάς ώρας (μόνον!), αλλά, κυρίως, η σκληρή και άπάνθρωπη βουλγαρική κατοχή από 21 Άπριλίου 1941-φθινόπωρο 1944, που άφησε έρείπια, σάχτες και αίμα στήν Άνατ. Μακεδονία. Ό κ. Γ. Β. εκθέτει λεπτομερώς τήν γενικότερη κατάσταση στήν Έλλάδα, τήν εθνική αντίσταση, τά λάθη τής ήγεσίας του ΚΚΕ, αλλά και τήν εμφάνιση συνεργατών των Ναζί. Άσχολείται ιδιαίτερος ό συγγρ. με τήν εξέγερση τής Προσωπσάνης που ήταν καθαρή «προβοκάτσια» τής βουλγαρικής ΟΧΡΑΝΑ, για να καταπνίξει, στήν συνέχεια, στο αίμα τήν Άνατ. Μακεδονία.

Στό χρονικό τής σφαής ό συγγρ. καταθέτει με κάθε λεπτομέρεια τά γεγονότα με άντικειμενικότητα, τά όποία ο μελλοντικός ιστορικός τής Άνατ. Μακεδονίας όφείλει να λάβει υπόψη του, άφου περιέχονται πολλές άλήθειες μιάς πραγματικότητας, τήν όποία έζησε ο συγγρ. και τήν όποία κρίνουμε σκόπιμο να μήν παρουσιάσουμε εδώ. Καλόν, όμως, είναι οι ένδιαφερόμενοι να διαβάσουν αυτό τό χρονικό. Θά ώφεληθούσιν πολύ. Τό αυτό ίσχύει και για τό επόμενο ύποκεφάλαιο για τήν άπελευθέρωση τής Άνατ. Μακεδονίας και φυσικά και τής Προσωπσάνης μες τήν εμφύλια διαμάχη και τά έκατέρωθεν σφάλματα.

Στό δέκατο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζεται η πρώτη μεταπολεμική περίοδος με τήν έπιστροφή των φυγάδων, τήν άποκατάσταση τής νομιμότητας, τίς μεταπολεμικές δυσκολίες, τίς προσπάθειες άνασυγκροτήσεως, τήν ίδρυση κωπνικού συνεταιρισμού, αλλά και τήν δράση παραστρατιωτικών ομάδων που λυμάνονταν τήν περιοχή, τήν έναρξη του εμφυλίου σπαραγμού. Ό κ. Γ. Β. δίδει τό γενικό πολιτικό πλαίσιο αυτής τής τραγικής περιόδου, προκειμένου να εξιστορήσει τά συμβάντα στήν Προσωπσάνη. Καί αυτό τό κεφάλαιο άποκτά ιδιαίτερη σημασία, άφου ο συγγρ. καταγράφει καταστάσεις που ο ίδιος έζησε και παραθέτει με τόν πλέον άντικειμενικό τρόπο.

Στό δέκατο πέμπτο κεφάλαιο ο συγγρ. μιλεί για την πολιτική και οικονομική κατάσταση στην κομόπολη μετά τα γεγονότα των ετών 1946-1950 με τις πολλαπλές δυσκολίες στην καλλιέργεια του καπνού, αλλά και την εργώδη προσπάθεια των κατοίκων για ανάκαμψη. Τότε, μετά τα μέσα της δεκαετίας του '50, σημειώνεται και η μετανάστευση με όλα τα άρνητικά παρεπόμενά της, έννοοιμε δηλ. τόν δημογραφικό και παραγωγικό μαρασμό. Έξετάζεται, ακόλουθως, η πολιτική ζωή στην Προσωπιάνη για την περίοδο 1960-1974 και κατόπιν η ζωή μετά την μεταπολίτευση και οι προοπτικές που άνοιχθηκαν γι' αυτήν. Έτσι περιττον κλείνει τό δημορφο αυτό βιβλίον του κ. Γ. Β. για την ιδιαίτερη πατρίδα του· στόν επίλογο, ως μνημόσυνο, παρατίθενται τά όνόματα τών Προσωπασιωτών που φονεύθηκαν από τούς Βουλγάρους από 30/9/41-3/10/41, τά όποια αναγράφονται στην επιτύμβια στήλη του Κοιμητηρίου τής κομοπόλεως.

Περιττό νά σημειώσουμε την ωφέλεια και χρησιμότητα του βιβλίου αυτού που μέ άγάπη συνέθεσε ο κ. Γ. Β. για την ιδιαίτερη πατρίδα του. Άξιοποίηση τών πηγών, επιτυχής σύνθεση, λεπτομερείς αφηγήσεις, κατάθεση άγνώστων ειδήσεων που άφορουν τόν αιώνα μας. Αυτά είναι τά χαρακτηριστικά και οι άρετές του βιβλίου. Καί μαζί οι εικόνες από πίνακες ζωγραφικής, φιλοτεχνημένοι από τόν ίδιο τόν συγγρ., και που αναπαριστούν την όμορφιά αυτής τής ακρώρειας τής Άνατ. Μακεδονίας.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Νικολάου Άργ. Λούστα, *Λαογραφική Μελέτη Νιβέαστας = Νέβεσκας = Νυμφαίου Φλωρίνης*, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 274.

Ό κ. Ν. Ξ. Λούστας, επί χρόνια διδάσκαλος στην Δυτική Μακεδονία και την Θεσσαλονίκη, άγάπησε τήν γενέθλια γη, τό Νυμφαίον Φλωρίνης, και άσχολήθηκε μέ τήν ιστορία της και τόν πολιτισμό της. Καρπός αυτής τής άγάπης είναι τά δύο βιβλία μέ πλούσιο υλικό, χρήσιμο στόν αναγνώστη, αλλά και στόν έρευνητή. Στόν υπότιτλο του βιβλίου του δηλώνει αυτή του τήν διάθεση προς τό Νυμφαίον. «Ή άγάπη, γράφει, προς τήν γενέθλια γη και η διάσωση τών ήθων και έθιμων τών βλαχοφώνων Έλλήνων υπήρξε τό κίνητρο τής εργασίας μου αυτής». Ό συγγ. άνήκει λοιπόν σ' εκείνους τούς παλαιούς καλούς εκπαιδευτικούς που δέν μόχθησαν μόνον για τήν μόρφωση τών νέων, αλλά φρόντισαν νά διασώσουν τήν ιστορία, τά μνημεία του λόγου, τόν πολιτισμό έν γένει τών περιοχών, όπου γεννήθηκαν η δίδαξαν· γι' αυτό τούς όφείλουμε βαθεία εύγνωμοσύνη.

Στήν εισαγωγή ο κ. Ν. Α. παρουσιάζει τά περιεχόμενα και τήν μεθοδολογία που ακολουθεί· πρόκειται για υλικό που ο ίδιος άγγιξε μετέχοντας στόν βίο τών Νυμφαιωτών συμπατριωτών του από μικρό παιδί. Στό πρώτο κεφ. ο συγγρ. άσχολεται μέ τά ζητήματα που άφορουν τήν κοινωνική όργάνωση του οικισμού· παρουσιάζει τίς διατυπωθείσες υποθέσεις για τήν ίδρυση του Νυμφαίου, πιθανότατα μετά τό 1385, τήν έτυμολογία Νιβέαστα από τό νι-βέαστα (άρνητικό μακεδονικό μόριο νι + νίδεο = βλέπω) = άθάατο, τόν έρχομό προσφύγων από τήν Νικολίτσα του Γράμμου, τήν φυγή Νυμφαιωτών προς τά Άνω Πορδία πρό του 1659, τόν πλούτον τών κατοίκων του, τήν συμμετοχή τους στούς έθνικούς άγώνες· τόν άπασχολεί, έπίσης, η διοίκηση του χωριού μέ τούς δημογέροντες, τίς ένορίες, τούς φόρους, τούς κοινοτικούς ύπαλλήλους,